

ERVARINGSGERICHT POËZIEONDERWIJS

Jeroen Dera

(Radboud Universiteit Nijmegen)

Kila van der Starre

(Universiteit Utrecht)

VANDAAG

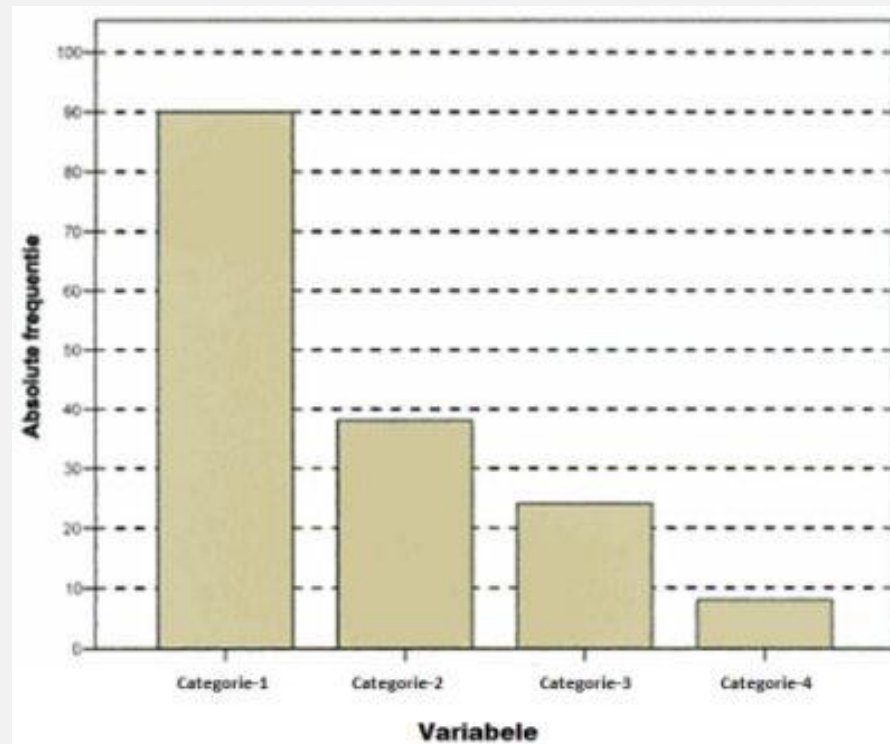
- Vooroordelen over poëzie onder leerlingen en docenten
- Ervaringsgericht poëzieonderwijs
- In de praktijk
 - Ingmar Heytze
 - Eva Gerlach
- Reflectie op ervaringsgericht poëzieonderwijs
- Stappenplan op basis van RES-model
- Vragen

WELKE VOOROORDELEN BESTAAN ER
OVER POËZIE ONDER LEERLINGEN
EN DOCENTEN?

LEERLINGEN

DOCENTEN

LESMETHODES

- a De titel van het gedicht is "Voor het vertrek". Wie willen, of wat wil vertrekken?
- b Krijgt "Voor het vertrek" samenhang door een vast patroon van sterker en zwakker beklemtoonde lettergrepen?
- c Leg in eigen woorden uit wat bedoeld wordt met vs. 4-6.
- d Wat is de alliteratie in vs. 4?
- e Wat is de alliteratie in vs. 39?
- f Wat is de assonantie in vs. 16?
- g Wat is de assonantie in vs. 27-29?
- h Wat is de assonantie in vs. 40?
- i Geef drie voorbeelden waardoor in dit gedicht door inhoudelijke herhaling samenhang ontstaat.
- j Wat is het plan waar in vs. 8 en vs. 44 sprake van is?
- k De slotregel luidt: "Wij dromen van Mongolië". Welke rol spelen de rotganzen (vs. 13) bij deze droom?
- l Dit gedicht wordt gepresenteerd als een lange tekst van 45 versregels. Toch kun je het gedicht vrij gemakkelijk in strofen verdelen. Geef een beargumenteerde eigen indeling in strofen.
- m Is "Voor het vertrek" een horizontaal of verticaal gedicht?
- n Leg in eigen woorden uit wat de betekenis is van vs. 27-29. Leg daarbij uit wie worden bedoeld met 'hun' en 'jullie'.

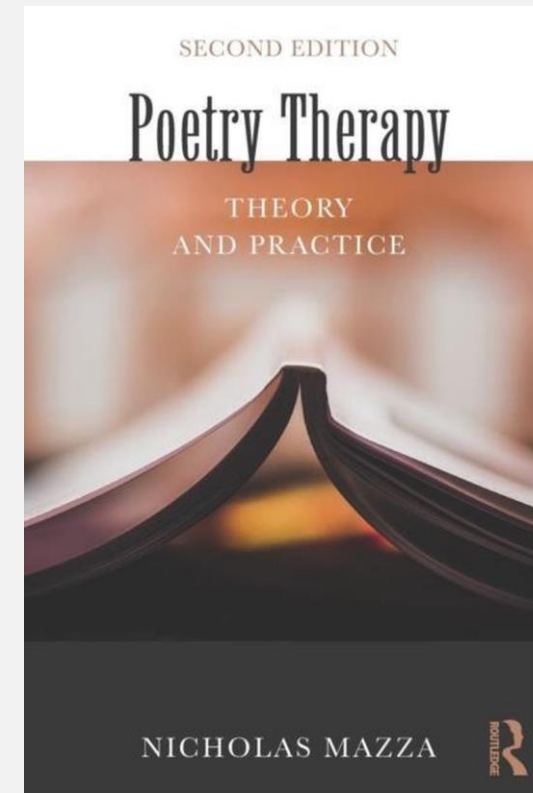
WAT IS ERVARINGSGERICHT
POËZIEONDERWIJS?

ERVARINGSGERICHT POËZIEONDERWIJS...

- Vertrekt vanuit de *reactie* die het gedicht bij de leerling oproept. Die reactie kan **rationeel** zijn, maar zeker ook **affectief**.
- Nodigt leerlingen uit om deze reactie nader te verkennen, door deze te evalueren, erover te discussiëren, of haar om te zetten in een eigen creatie.
- Koppelt ook de analyse van het gedicht aan de ervaringen en reacties van de leerlingen.

NICHOLAS MAZZA: HET RES-MODEL

- **Receptie:** de leerling ervaart en interpreteert het gedicht
- **Expressie:** de leerling zet de eigen ervaring om in een eigen expressie
- **Symboliek:** de expressies van de leerlingen worden gezamenlijk symbolisch afgesloten.

KORT VOORBEELD

Ademloos bereiken we de parking
van een vijandige meubelketen
waar je gerookte zalm op Zweeds brood kan eten
terwijl je kinderen of die van een ander
verdrinken in een bad van ballen
of simpelweg worden meegelokt.

Uit het gedicht 'Ademloos' van Delphine Lecompte

Ademloos bereiken we de parking
van een vijandige meubelketen
waar je gerookte zalm op Zweeds brood kan eten
terwijl je kinderen of die van een ander
verdrinken in een bad van ballen
of simpelweg worden meegelokt.

- Ervaring: wat roept deze beschrijving van de IKEA bij jou op? Herkenning? Vervreemding? Verontwaardiging? Verzet?
- Verkenning van de ervaring: welke reacties hebben klasgenoten?
- Analyse: waarom noemt Lecompte de IKEA 'vijandig'? Hoe verhoudt de ervaring van de 'ik' in het gedicht zich tot jouw eigen IKEA-ervaringen? Wat verklaart het verschil?
- Verwerking: kun je een eigen IKEA-ervaring verwerken in een gedicht?
- Symbolische afsluiting: het klaslokaal wordt omgetoverd tot IKEA-filiaal, vol persoonlijke ervaringen.

Je had een potlood in je haar

De kop was eraf. Ik liep terug naar de deur die ik met een doffe klap weer opendeed en hield je (tranen, tranen) vast, we schreeuwden van *jij ook altijd* en *ja, maar jij...* je duwde een brief

onder mijn neus en ik fietste achteruit naar het café dat net weer openging. Daarna begon het grote geluk, hoewel steeds meer lieve kleine dingen van ons samen in het niets verdwenen

tot die avond in de galerie, ik kreeg je nummer en we praatten en we praatten en ik sprak je aan, je draaide je van mij vandaan, ik zag je staan in silhouet en was verliefd en wist niet hoe je heette.

Uit: Ingmar Heytze, *Ademhalen onder de maan* (2012)

S Als je dit gedicht zou verfilmen, hoe zou het er dan
e uitzien? Welke acteurs zou je inhuren?

e Hoe zou het huis van de geliefden eruitzien?

I En het café? Wat voor kunst zou er in de galerie
hangen? Wanneer zou je zien dat er een potlood in
haar haar zat? Zou je van het begin van het gedicht tot
het einde verfilmen of andersom?
Met welke gebeurtenis begint de film?

de Hoe voelt het om
achterstevoren door de ruimte
te lopen waar je nu bent?
Hoe ben je in deze houding
op deze plaats terechtgekomen?
Welke bewegingen maakte je
daarvoor? Hoe voelt het om die
terug te spoelen?

denk

Denk aan iemand die je leuk vindt of vond. Wanneer zag je die persoon voor het eerst? Waar waren jullie? Eerste oogcontactmoment? Eerste woorden? Eerste aanraking? Eerste afspraak? Eerste geluuksmoment? Eerste ruzie? Als je nu de gebeurtenissen zou terugspoelen, wat dan?

Waren er nog geen woorden, aanrakingen of afspraakjes? Bedenk dan hoe je zou willen dat ze waren.

*'en we praatten en we praatten en ik sprak je aan,
je draaide je van mij vandaan, ik zag je staan
in silhouet en was verliefd en wist niet hoe je heette.'*

De herhaling van de 'aa'-klank zorgt ervoor dat de woorden *'praatten'*, *'sprak je aan'*, *'draaide'*, *'vandaan'* en *'staan'* met elkaar in verband staan. Niet alleen in vorm (allemaal hebben ze een lange aa-klank), maar ook inhoudelijk (ze beschrijven allemaal de eerste ontmoeting tussen de twee geliefden).

**f
T
rij
s**
schrijf

Hoe zou je alle hiervoor bedachte momenten kunnen verwerken in een gedicht? In welke volgorde ga je de momenten zetten? Zou je een manier kunnen bedenken, zoals Ingmar Heytze doet, om de tijd terug te spoelen in je gedicht? Ingmar Heytze herhaalt aan het eind van het gedicht de lange aa-klank. Welke klank kies jij om te herhalen?

Mijn kind laat mij met buitenlucht alleen,
zij blijft op afstand sinds ze uit me viel.
Plastic steekt uit haar afgewend profiel,
met apparaten woont zij achter glas
die haar weerspanning ademen bewaken.

Als ik tot bloedens toe mijn handen was
mag ik een ogenblik haar vel aanraken.
Hoe steel ik haar, hoe krijg ik haar ontvreemd.

Uit: Eva Gerlach, *Het gedicht gebeurt nu. 1979-2009* (2015)

Test

Welke regels
rijmen op elkaar
in dit gedicht?

Test

Welke regels
rijmen op elkaar
in dit gedicht?

Als je achter de eerste regel een A
plaatst en daarna het alfabet afgaat,
terwijl je de regels die op elkaar rijmen
dezelfde letter geeft, kom jij dan ook
uit op het rijmschema ABBCD CDE?

Zie je welk soort
metrum er in het
gedicht van Gerlach
zit?

Zie je welk soort
metrum er in het
gedicht van Gerlach
zit?

**Het is de jambe. Het
klinkt dus alsof je
zegt: 'Tomaat, tomaat,
tomaat, tomaat...'**

v - / v - / v - / v - / v - /
Mijn kind laat mij met buitenlucht alleen,

v - / v - / v - / v - / v - /
zij blijft op afstand sinds ze uit me viel.

- v / - v / v - / v - / v - /
Plastic steekt uit haar afgewend profiel,

v - / v - / v - / v - / v - /
met apparaten woont zij achter glas

v - / v - / v - / v - / v - (v) /
die haar weerspanning ademen bewaken.

v - / v - / v - / v - / v - /
Als ik tot bloedens toe mijn handen was

v - / v - / v - / v - / - v (v) /
mag ik een ogenblik haar vel aanraken.

v - / v - / v - / v - / v - /
Hoe steel ik haar, hoe krijg ik haar ontvreemd.

denk

Als je heel goed kijkt en
luistert, zie je dat er twee
afwijkingen staan in het
metrum van het gedicht van
Eva Gerlach. Op die twee
plaatsen wijkt het metrum af.
Kun jij die twee plaatsen vinden?

denk

Als je heel goed kijkt en
luistert, zie je dat er twee
afwijkingen staan in het
metrum van het gedicht van
Eva Gerlach. Op die twee
plaatsen wijkt het metrum af.
Kun jij die twee plaatsen vinden?

Hint: kijk goed naar regel 3 en regel 7!
Zie je de afwijkingen? Regel 3 begint
niet met v en - (een jambe), maar met
- en v (een trochee). Dit is dus anders
dan de rest van het metrum. En op
het eind van regel 7, boven het woord
'aanraken', gebeurt hetzelfde.

Te nemen Een afwijking in een **metrum** noemen we een **antimetrie**. In dit gedicht staat er aan het begin van regel 3 en aan het eind van regel 7 een antimetrie. Het ritme is daar net wat anders dan je verwacht. Antimetrieën kunnen betekenis hebben. Ze kunnen **iconisch** zijn, wat betekent dat op die plaatsen vorm en inhoud samenvallen. In dit gedicht zou je bijvoorbeeld kunnen zeggen dat de antimetrie in het woord **'plastic'** een onnatuurlijk verschijnsel is in het metrum, net zoals het plastic een onnatuurlijk verschijnsel is in de pasgeboren baby.

Wanneer een gedicht **eindrijm** kent, rijmen woorden aan het eind van de regels op elkaar. Op basis hiervan kun je een **rijmschema** maken (zie 'lees'). In het gedicht rijmt **'viel'** op **'profiel'**, **'glas'** op **'was'** en **'bewaken'** op **'aanraken'**. Omdat de klemtoonstructuren van **'be-WA-ken'** en **'AAN-ra-ken'** niet helemaal hetzelfde zijn, spreken we in dit geval van **schrikkelrijm**. In de overige gevallen rijmen de woorden wel helemaal op elkaar, dit noemen we **volrijm**.

Alleen regel 1 en regel 8 rijmen nergens op. Als een regel in een rijmschema nergens op rijmt, noemen we dit **weesrijm**. Ook hier kunnen we spreken van iconiciteit. Het woord **'alleen'** in regel 1 staat in het rijmschema ook echt alleen. En het woord **'ontvreemd'** in regel 8 is in het rijmschema ook echt vreemd.

TIPS VOOR ERVARINGSGERICHT ONDERWIJS

- Stel vragen over het gedicht! Verschillende soorten:
 - open vragen
 - gesloten vragen
 - meerkeuzevragen
- Gebruik 'Vertel eens?' (theorie van Aiden Chambers)
- Wees voorbereid op de mogelijke antwoorden (maar helemaal voorbereid kun je nooit zijn en dat hoeft ook niet)
- Respecteer de antwoorden
- Wissel af tussen vragen over de tekst en vragen over de lezer

STAPPENPLAN

- *Lees*: de leerlingen verwoorden hun ervaring, gestuurd door ervaringsvragen ('wat voel je?', 'wat merk je?', 'welk effect heeft x op jou?')
- *Denk*: de leerlingen worden bevraagd over een inhoudelijk element in het gedicht, in de vorm van een prikkelende (discussie)stelling
- *Doe*: de leerlingen gaan nu zelf aan de slag op basis van een element uit het gedicht
- *Schrijf*: de leerlingen voeren een creatieve schrijfopdracht uit, gekoppeld aan het gedicht
- *Weet*: de leerlingen krijgen theorie aangereikt die helpt om het bovenstaande in een breder kader te plaatsen.

woorden temmen is een reeks poëzie-doe-boeken van uitgeverij grange fontaine

- **Deel I:** 24 uur in het licht van Kila&Babsie (€ 20,55)
- **Deel II:** van kop tot teen met Charlotte Van den Broeck en Jeroen Dera (€ 24,55)

DLO-actie (mail je postadres naar kilastarre@gmail.com)

- Als je één of beide boeken bij ons bestelt, ontvang je het boek **zonder verzendkosten**
- Als je beide boeken bij ons bestelt, ontvang je bovendien een **gratis poëzietas**

ZIJN ER VRAGEN?

ERVARINGSGERICHT POËZIEONDERWIJS

Jeroen Dera

(Radboud Universiteit Nijmegen)

Kila van der Starre

(Universiteit Utrecht)